

שהצלחה, אחרי שנים כה רבות, להביאו למימוש רגשי של העובדות מהן ניסה לחמוק כל חייו. הרבר עשוי להיות קשה עוד יותר, משום שעם שוך הבהלה הראשונית, יתחיל המטופל עצמו לטעון כי הוא מרגיש טוב יותר. יש לקחת זאת בחשבון ועם זאת להשגיח, שלא תעכב בעדו טענה זו מלחקור בפרוטרוט את ההשלכות של השינויים שהתרחשו במצב האנליטי, ביחסי האובייקט של המטופל, דרך המימוש של אי-שפיותו.

ו. תוצאות

41. איני ערוך עדיין להציע חוות דעת כלשהי בנוגע לסיכויי הטיפול, אלא לומר רק כי שניים משלושת הסכיזופרנים עליהם אני מדבר עובדים כעת לפרנסתם. אני מאמין, כי אילו יתנהל הטיפול במסלול שהתוויתי לעיל, יש מקום לצפות כי הסכיזופרני ימצא דרך משלו להסתגל למציאות, הראויה גם היא להיקרא "ריפוי", גם אם היא שונה מזו שמגיעים אליה עם מטופלים מופרעים פחות. אני חוזר ואומר כי אינני סבור שניתן להגיע לריפוי כלשהו, מוגבל ככל שיהיה, אם בנקודה שניסיתי לתאר בפניכם מנסה האנליטיקאי לחזק את ביטחונו של המטופל, בבטלו את כל העבודה הטובה, שהובילה את המטופל אל היכולת להכיר בחומרת מצבו. בנקודה זו נוצרה הזדמנות, שאין להחמיצה, לחקור עם המטופל מה המשמעות של עבודה אנליסטית*, או כל עבודה אחרת, שיש לבצע במצב של אי-שפיות.

ההתנסויות שתיארתי בפניכם מחייבות אותי לסכם כי עם כניסתה של העמדה הדיכאונית האינפנטילית, מתעצמים ומעמיקים רכיבי החשיבה המילולית. כתוצאה מכך, מחמירים כאביה של המציאות הנפשית והמטופל, בעת שהוא נסוג לעמדה הסכיזו-פרנואידית, יתקוף בהרסנות את יכולתו העוברית לחשיבה מילולית, כאחד הרכיבים האחראים לכאבו.

* analytic - כך במקור

4. התפתחות המחשבה הסכיזופרנית¹

42. במאמר זה, אליו יש להתייחס כאל הצהרה ראשונית, אני ערשה שלושה דברים:

(I) אני דן בנקודה בה מסתעפת האישיות הפסיכוטית מן הלא-פסיכוטית; (II) אני בוחן את טבעה של הסתעפות זו; ו-(III) אני מעריך את תוצאותיה. הניסיון מהקונגרס בז'נבה מלמד כי שימוש בדוגמאות קליניות במאמר דחוס מסוג זה מגביר את הערפל יותר משהוא מפזר אותו. גרסה זו מוגבלת לפיכך לתיאור תיאורטי.

המסקנות אליהן אני מגיע התגבשו מתוך קשר אנליטי עם מטופלים סכיזופרנים ונבחננו, הלכה למעשה, על ידי. את העובדה שהגעתי למידה מסוימת של בהירות, אני חב בעיקר לשלוש עבודות. כיוון שהן תופסות עמדת מפתח במאמר זה, אזכיר לכם במה מדובר.

ראשית: תיאורו של פרויד, אליו התייחסתי במאמרי בקונגרס בלונדון ב-1953, את המנגנון הנפשי, שנקרא לפעולה מכוון של ררישות עיקרון המציאות ובמיוחד הקטע העוסק בהכרה מודעת של רשמי החושים. שנית: הצעתו הניסיונית של פרויד ב"תרבות ללא נחות" הנוגעת לחשיבות הקונפליקט בין דחפי החיים והמוות. מלאני קליין עסקה גם היא בנקודה זו ופיתחה אותה אך דומה שפרויד התרחק ממנה. לתפיסתה של מלאני קליין, קונפליקט זה ממשיך להתקיים במהלך החיים, ואני סבור כי להשקפה זו נודעת חשיבות רבה בהבנת הסכיזופרני. שלישית: תיאורה של מלאני קליין את הפנטזיה על ההתקפות הסאדיסטיות שעורך התינוק על השד, הנחוות במהלך השלב הסכיזו-פרנואיד, וגילוייה את ההזדהות ההשלכתית. הזדהות השלכתית הינה פיצול שעושה המטופל, המפצל חלק של אישיותו ומשליכו אל תוך האובייקט, שם הוא מותקן, לעיתים כרוף, בהותירו לפיכך את הנפש מתוכה פוצל מרוששת.

הפרעה סכיזופרנית נובעת מיחסי גומלין בין (I) הסכיבה, ו-(II)

האישיות. במאמר זה אתעלם מן הסביבה ואמקד את הקשב בארבעה מאפיינים חיוניים של האישיות הסכיזופרנית. ראשית, ישנה עודפות כה רבה של דחפים הרסניים, עד שאפילו דחפי האהבה ספוגים בהם והופכים לסאדיזם. שנית, ישנה שנאה למציאות אשר, כפי שציין פרויד, מתפרסת על כל היבטי הנפש המביאים למודעות אליה. ואני מוסיף: שנאה של המציאות הפנימית ושל כל דבר המביא למודעות אליה. שלישית, הנובעת משני אלה, אימה מתמדת מפני כיליון הממשמש ובא. רביעית, יצירת יחסי אובייקט נמהרים ובלתי בשלים, יחסי ההעברה בעיקר, אשר קלישותם עומדת בסתירה בולטת לכוח ההיצמדות העיקשת שהם מגלים. חוסר הבשלות, הקלישות וההיצמדות העיקשת הינם פתוגנומיים ונובעים גם הם מאימת כיליון שמדי דחפי המוות. הסכיזופרני מוטרד מן הקונפליקט, שלעולם אינו נפתר סופית, בין הרסנות מצד אחד וסאדיזם מן הצד שני.

העברה

היחסים עם האנליטיקאי הינם בלתי בשלים, נמהרים ותלותיים ביותר. כאשר המטופל מרחיב אותם, תחת לחץ דחפי החיים או המוות שלו, מתגלים שני זרמים מקבילים של תופעות: ראשית, פעילות-יתר של ההזדהות ההשלכתית, עם האנליטיקאי כאובייקט, שכתוצאה ממנה נגרמים מצבים בלכוליים ומייסרים כפי שתיאר רוזנפלד. שנית, הפעילות הנפשית ויתר הפעילויות, באמצעותן חותר הדחף הדומיננטי, בין אם זה דחף החיים ובין אם דחף המוות, נתונות מיד להשחתה* בידי הדחף הנחות לעת-עתה. מונע מכוח המשאלה להימלט מן המצבים הבלכוליים ודרוף בידי ההשחתות, חותר המטופל לשקם את היחסים המצומצמים; יחסי ההעברה לובשים שוב את טבעם האופייני חסר-הייחוד. בין אם המטופל חולף על פני בדרכו לחדר הטיפולים ומבחיץ בקושי בקיומי, ובין אם הוא מפגין גילוי-לב עגום ומשתפך, אין לטעות בצמצום היחסים. הצמצום וההרחבה מתחלפים ביניהם לאורך האנליזה.

ההסתעפות

43. לשם סיכום; אם נתעלם מהשפעות הסביבה החיצונית, האישיות הסכיזופרנית תלויה בקיומם של ארבעה מאפיינים אצל המטופל: (I) קונפליקט שלעולם אינו מוכרע בין דחפי החיים והמוות; (II) עודפות של דחפים הרסניים; (III) שנאה של מציאות פנימית וחיצונית; (IV) יחסי אובייקט קלושים אך מאופיינים בהיצמדות עיקשת. מתת ייחודית זו מבטיחה כי התקדמותו של המטופל הסכיזופרני דרך העמדות הסכיזו-פרנואידית והדיכאונית תהיה שונה בתכלית מזו של האישיות הלא-פסיכוטית. שוני זה הוא פועל יוצא מכך שצירוף זה של מאפיינים מוביל לשימוש מאסיבי בהזדהות השלכתית. אם כן, ההזדהות ההשלכתית היא זו שאפנה אליה כעת, אך בחינתי אותה מוגבלת לשימוש שעושה בה הסכיזופרני כנגד כל מנגנון המודעות, שאותו תיאר פרויד כנדרש לפעולה מכוח עיקרון המציאות.

הסתעפות האישיות הפסיכוטית מן הלא-פסיכוטית

44. הזכרתי את העמדה הסכיזו-פרנואידית ואת התפקיד המרכזי שמשחקות בה הפנטזיות של התינוק על התקפות סאדיסטיות המכוונות אל השר, כפי שתיארה מלאני קליין. התקפות זהות מכוונות נגד מנגנון התפיסה מרגע תחילת החיים. חלק זה של אישיותו מנותק, מפוצל לרסיסים זערוריים, ואז, מגורש מן האישיות על-ידי שימוש בהזדהות השלכתית. בהיפטר כך מן המנגנון של הכרה מודעת במציאות הפנימית והחיצונית, מגיע המטופל למצב בו הוא מרגיש לא חי ולא מת. מנגנון זה של הכרה מודעת קשור באופן הדוק אל החשיבה המילולית ולכל אשר מספק לה, בשלב המוקדם עליו אני מדבר, את היסודות לראשית התפתחותה.

הזדהות השלכתית של ההכרה המודעת ושל ראשית החשיבה המילולית המתקשרת אליה הינה הגורם המרכזי בהבחנת האישיות הפסיכוטית מן הלא-פסיכוטית. אני מאמין כי היא מתרחשת בתחילת חייו של המטופל. התקפות סאדיסטיות אלה על האגו ועל יסודות ראשיתה של החשיבה המילולית, וההזדהות ההשלכתית של הרסיסים, מבטיחות כי מנקודה זו ואילך מתרחשת ההסתעפות של חלקי האישיות

הפסיכוטיים מן החלקים הלא-פסיכוטיים וזו הולכת ומתרחבת, עד שלבסוף נחוה הפער כבלתי ניתן לגישור.

גורלם של הרסיסים המגורשים

45. כל עוד עולה בידיו מלאכת ההרס, חווה המטופל כשל ביכולת התפיסה שלו. נראה כי כל רשמי החושים שלו נפגעו מהשחתה, באופן שהיינו מצפים לו אילו חוו התקפה בדומה להתקפה על השד בפנטזיות הסאדיסטיות של התינוק. המטופל מרגיש כלוא בהלך הרוח אליו הגיע ובלתי מסוגל להימלט ממנו, משום שהוא חש בחסרונו של מנגנון הכרה במציאות, שהוא גם המפתח להימלטות וגם החירות עצמה אליה ימלט. תחושה זו של כלא מועצמת, מכוח נוכחותם המאיימת של הרסיסים המגורשים, שבתנועתם הפלנטרית הוא מוכל. טבעו של כלא זה יתבהר בעת הדיון בגורלם של הרסיסים המגורשים הללו, אליו אני פונה כעת.

בפנטזיה של המטופל, חלקיקי האגו המגורשים מובלים לקיום עצמאי ובלתי נשלט מחוץ לאישיות, אך הם מכילים בתוכם אובייקטים חיצוניים, או שהם מוכלים בתוכם של האובייקטים הללו, ומבצעים את תפקידיהם כאילו הסבל הרב שידעו רק הגדיל את מספרם ועורר את עוינותם לנפש שפלטה אותם. כתוצאה מכך, מרגיש עצמו המטופל מוקף באובייקטים ביזאריים שאת טבעם אתאר עתה.

החלקיקים

46. כל חלקיק נחוה כמורכב מאובייקט חיצוני ממשי הגלול* בתוך פיסת אישיות שבלעה אותו. אופיו של חלקיק שלם זה תלוי מקצתו באופיו של האובייקט הממשי, גרמופן, למשל, ומקצתו באופיו של חלקיק האישיות שבלעה אותו. אם פיסת האישיות עוסקת בראייה, כאשר הגרמופן מנגן הוא מורגש כמתבונן במטופל. אם בשמיעה היא עוסקת, או אז, כאשר מנגן הגרמופן, הוא מורגש כמאזין למטופל. האובייקט,

כעוס על שנבלע, מתנפח, אם אפשר לומר כך, מספיג עצמו בפיסת האישיות שבלעה אותו ושולט בה: במידה זו מורגש החלקיק כאילו הפך לדבר. כיוון שהמטופל משתמש בחלקיקים אלה כאילו היו אבות-טיפוס של רעיונות – אשר בהמשך יהפכו למילים – הספגה זו של פיסת האישיות באובייקט המוכל, אך השולט, מובילה את המטופל להרגשה כי מילים הינן הדברים הממשיים אותן הן מציינות, וכתוצאה מכך, לאותם כלבולים שתיארה סגל, המתרחשים משום שהמטופל משווה אך לא מבצע הסמלה.

התוצאות בעבור המטופל

47. המטופל נע כעת, לא בעולם של חלומות, כי אם בעולם של אובייקטים, אשר ברגיל משמשים בחלומות כרהיטים. אובייקטים אלה, פרימיטיביים אך מורכבים, נוטלים חלק בתכונות, שהן ייחודיות לחומר, לאובייקטים אנאליים, לחושים, לרעיונות, לסופראגו, וליתר תכונות האישיות אצל הלא-פסיכוטי. אחת התוצאות היא שהמטופל מנסה להשתמש באובייקטים ממשיים כברעיונות וכאשר הם נשמעים לחוקי הטבע ולא לחוקי הפעילות הנפשית, הוא מתבלבל.

פועל יוצא מן ההזדהות ההשלכתית הוא חוסר יכולתה של האישיות הפסיכוטית להפנים. אם הפסיכוטי רוצה לקבל אל תוכו פרשנות, או לקבל בחזרה את האובייקטים אותם תיארת, הוא עושה זאת על-ידי הזדהות השלכתית מהופכת, ובאותו מסלול. מצב זה תומצת באופן חד וחלק, כאשר אמר המטופל כי השתמש במעי שלו כבמוח. כאשר אמרתי שהוא בלע משהו, הוא ענה, "המעי לא בולע". במאמרה, אותו התמזל מזלי לקרוא לפני הקונגרס, תיארה ד"ר סגל כמה מתהפכות המטופל בעמדה הדיכאונית; אוסיף כעת כי הודות ליישום זה של הזדהות השלכתית, אין הוא יכול למזג את האובייקטים שלו: הוא יכול רק לגבב אותם ולדוחסם. יתרה מזאת, בין אם הוא מרגיש שהוכנס דבר-מה אל תוכו ובין אם הוא חש שהוא הפנים את הדבר בעצמו, הוא חווה את הכניסה כמתקפה, וכנקמת האובייקט על שפלש לתוכו באלימות.

הדחקה

48. ברור הוא כי במקום בו האישיות הלא-פסיכוטית, או חלק ממנה, עושה שימוש בהדחקה, האישיות הפסיכוטית עושה שימוש בהזדהות השלכתית. לפיכך אין כל הדחקה, ומה שאמור להיות הלא-מודע שלו, מוחלף בעולם הריטי החלומות אותו תיארתי כנע בתוכו.

חשיבה מילולית

49. תחילתה של החשיבה המילולית, אותה תיארתי כמתייחסת אל העמדה הדיכאונית, מופרעת באופן חמור משום שהיא זו הממזגת ומחברת רשמים ולפיכך חיונית ליצירת מודעות למציאות החיצונית והפנימית; מסיבה זו היא נתונה להתקפות מתמשכות, כמתואר.

יתר-על-כן, הזדהות השלכתית מוגזמת בעמדה הפרנואידית-סכיואידית מנעה הפנמה והטמעה רהוטות של רשמי חושים וכתוצאה מכך, נמנעה יצירת בסיס איתן של אובייקטים טובים שבו תלויה תחילתה של החשיבה המילולית.

ניסיון לחשיבה כרוך בשליטה מחדש בחלקיקים המגורשים ובספיחיהם, ולפיכך בהשבתם אל האישיות. ההזדהות ההשלכתית אם כן מהופכת והגיבוב* והדחיסה הנלווים מובילים לדיבור מרוכז במיוחד, שמבנהו מתאים יותר למוסיקה מאשר לחיבור של מילים כפי שנעשה בתקשורת לא-פסיכוטית.

יתרה מזאת, כיוון שלחלקיקים אלה תכונות של חפצים, כפי שראינו, יכול המטופל להרגיש שהוא מתפצל מכוח כניסתם-מחדש. שוב, היות שחלקיקים אלה כוללים פיסות הכרה מודעת של רשמי חושים, נחווים החושים כאילו הפכו דחוסים ומחודדים באופן מייסר עד למידה בלתי נסבלת. המטופל עשוי להיראות כנתון לשליטתן של הזיות מגע, שמיעה וראייה, מייסרות באופן קיצוני. דיכאון וחרדה, בהיותם כפופים לאותם מנגנונים, מועצמים באופן דומה, עד שהמטופל נאלץ להתמודד עם רגשות אלה, באופן שתיארה סגל.

סיכום

50. התנסות בתיאוריות אלה בפועל, שכנעה אותי כי הטיפול באישיות הפסיכוטית לא יוכתר בהצלחה, כל עוד לא עובדו התקפותיו ההרסניות של המטופל על האגו שלו, והשימוש שהוא עושה בהזדהות השלכתית כתחליף להדחקה ולהפנמה. כמו כן, אני סבור כי אף במקרהו של הנורוטי החמור, קיימת אישיות פסיכוטית, שיש לטפל בה בדרך זו לפני שהטיפול יוכתר בהצלחה.